

RESUM DE
LITERATURA
GREGA

CARLES RIBA

ANTOLOGIA
DE TEXTOS A CURA
D'EUSEBI AYENSA

Calligraf

ASSAIG

**Resum de
literatura grega**

Carles Riba

Edicions Cal·ligraf
Figueres, 2014

Primera edició — 2014

Publicació

Edicions Cal·ligraf, SL
Monturiol, 2, 1er 1a
17600 Figueres
Tel. (0034) 615 261 764
www.edicionscalligraf.com
info@edicionscalligraf.com

Disseny de la col·lecció

Jaime Vicente

Maquetació

Jaime Vicente

Imatge de coberta

Jaime Vicente
*Dibuix original a partir
del relleu Atenea pensativa
(Museu de l'Acropolis
d'Atenes)*

Impressió

Gráficas Díaz Tuduri, SL

ISBN

978-84-940494-8-4

La publicació d'aquesta
obra ha rebut el suport
de la Diputació de Girona

Dipòsit legal

GI-1523-2013

© del text

Hereus de Carles Riba i Bracons

© del pròleg

Eusebi Ayensa

**© dels textos de
l'antologia (en traducció
catalana) i de les notes**

Els traductors respectius

© de la imatge de coberta

Jaime Vicente

© d'aquesta edició

Edicions Cal·ligraf, SL

*Queda rigorosament prohibida,
sense l'autorització per escrit
dels titulars del copyright,
la reproducció parcial o total
d'aquesta obra per qualsevol
mitjà o procediment,
incloent-hi la reprografia
i el tractament informàtic.*

Índex

PRÒLEG	15
RESUM DE LA LITERATURA GREGA	
I Introducció	
La raça grega	31
Els dialectes grecs	32
Períodes de la literatura grega	33
II Període hel·lènica	
Poesia prehomèrica	35
L'èpica jònica	36
Homer	37
La <i>Ilíada</i> i l' <i>Odissea</i>	37
Caràcters de la poesia homèrica	38
La qüestió d'Homer	39
Poemes cíclics	43
Hesíode	43
Himnes homèrics	44
El <i>Margites</i> i la <i>Batracomiomàquia</i>	45
El lirisme	45

	L'elegia	46
	Poetes elegíacs	46
	L'epigrama	47
	El iambe	47
	La poesia mèlica	48
	Caràcters	49
	Gèneres	49
	L'escola eòlica	50
	L'escola dòrica	51
	Píndar	52
	La prosa jònica	53
	Heròdot	53
III	Període àtic. El Drama	
	Origen de la tragèdia	55
	La tragèdia a Atenes	56
	Estructura de la tragèdia	57
	Èsquil	58
	Sòfocles	58
	Eurípides	59
	Desenrotllament de la comèdia	59
	La comèdia vella atenesa	60
	Aristòfanes	61
	La comèdia nova i mitjana	62
	Menandre	62
IV	La Prosa	
	L'oratòria	63
	La retòrica siciliana	64
	Els sofistes	64
	Els oradors àtics	65
	Isòcrates	65
	La història: Tucídides	66

	Xenofont	67
	El diàleg filosòfic	67
	Plató	68
	Aristòtil	69
	Teofrast	70
	Darrera llur de la grandesa	
	d'Atenes: Demòstenes	70
	Altres oradors	71
v	Període hel·lenístic. Època Alexandrina	
	Alexandria	72
	Erudició i ciència	73
	La poesia alexandrina	74
vi	Època romana	
	Grècia sota la senyoria romana	76
	Període de la República	77
	Període de l'Imperi	77
	Plutarc	79
	Llucià	80
	La poesia	80
	La fi de l'hel·lenisme	81
	Bibliografia	82

ANTOLOGIA DE TEXTOS

Homer

1	<i>Ilíada</i>	87
2,3	<i>Odissea</i>	91
4	Hesíode, <i>Els treballs i els dies</i>	96
5	<i>Himne homèric a Demèter</i>	100
6	<i>Batracomiomàquia</i>	103

Poesia lírica

Elegia

7	Tirteu	105
8	Arquíloc de Paros	106
9	Soló d'Atenes	107
10	Mimnerm de Colofó	108
	Epigrama	
11	Simònides de Ceos	109
	Iambe	
12	Arquíloc de Paros	110
13	Semònides d'Amorgós	111
	Poesia monòdica	
14	Safo	112
15	Anacreont	114
	Poesia coral	
16	Alcman	115
17	Estesícor	117
18	Íbic	117
19	Píndar	118
20	Heròdot, <i>Història</i>	120
21	Èsquil, <i>Agamèmnon</i>	125
	Sòfocles	
22	<i>Èdip rei</i>	129
23	<i>Antígona</i>	131
	Eurípides	
24	<i>Electra</i>	134
25	<i>Medea</i>	137
	Aristòfanes	
26	<i>Els Núvols</i>	140
27	<i>Lisístrata</i>	142
28	Menandre, <i>El misantrop</i>	145
29	Gòrgias de Leontinos	
	<i>Encomi a Hèlena</i>	148

30	Lísias, <i>Sobre la mort d'Eratòstenes</i>	150
31	Isòcrates, <i>Panegíric</i>	153
32, 33	Tucídides, <i>Història de la guerra del Peloponès</i>	155
34	Xenofont, <i>L'econòmic</i>	160
	Plató	
35	<i>Apologia de Sòcrates</i>	163
36	<i>Ió</i>	164
37	Aristòtil, <i>Poètica</i>	168
38	Teofrast, <i>Caràcters</i>	171
39	Demòstenes, <i>Filípica I</i>	174
40	Asclepiades de Samos, <i>Epigrames</i>	177
41, 42	Leònidas de Tarent, <i>Epigrames</i>	180
43, 44	Apol·loni de Rodes, <i>Argonàutiques</i>	183
45	Arat, <i>Fenòmens</i>	187
46	Cal·límac, <i>Himne a Apol·lo</i>	189
47	Herodas, <i>L'alcavota o la mitjancera</i>	192
48	Teòcrit, <i>Idil·li VI</i>	196
49	Polibi, <i>Història</i>	199
50	Estrabó, <i>Geografia</i>	201
51	Flavi Josep, <i>Guerres judaïques</i>	204
52, 53	Longus de Lesbos, <i>Dafnis i Cloe</i>	208
	Plutarc	
54	<i>Vida d'Alexandre</i>	211
55	<i>Vida de Pèricles</i>	212
56, 57	Llucià de Samòsata, <i>Història vera</i>	215
58	Museu, <i>Hero i Leandre</i>	220
	REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	223
	ÍNDIX DE TOPÒNIMS, AUTORS I OBRES CITADES	231

RESUM
DE LITERATURA
GREGA

II Període Hel·lènic

Poesia prehomèrica

El monument més antic de la literatura grega és per a nosaltres la *Ilíada*. De la poesia anterior, no posseïm més que notícies vagues. Dels noms que conservava la tradició grega, els uns, com ara Linos, Orfeu, Museu, Eumolpos, Tàmiris, assenyalen les regions del nord, la Tràcia, la Pièria, com els propis centres de cantors, fills o favorits de les Muses; d'altres, com Olè principalment, es lliguen amb el culte a Apol·lo, i eren creguts originaris de les illes del mar Egeu, com Delos i Creta.

Cap a l'època dels poemes homèrics, contemporanis d'ells mateixos, és certa l'existència d'*himnes* de destinació religiosa, així com de cants apropiats a certes circumstàncies de la vida domèstica, com ara els *threnoi*, o lamentacions fúnebres, l'himeneu o cant de noces, el *pean* o cant d'acció de gràcies, i també certs gèneres de cançons per acompanyar els treballs rústics. Constituïren una altra forma de poesia preho-

mèrica les balades guerrerres, narracions rítmiques de fetes d'herois, d'orígens de ciutats, de dinasties, de tribus, etc.

L'èpica jònica

Aquesta tradició poètica fou duta a les costes egees de l'Àsia Menor, i a les illes adjacents, pels eolis i els jonis que hi emigraren, empesos pels doris, germans endarrerits i enèrgics que davallaven de les muntanyes del nord. Això era entre els segles dotzè i onzè a.C. El nou país era ric, i aviat en aquell litoral asiàtic es formà una civilització brillant: els elements micènics salvats es revaloritzaren en contacte amb els elements orientals. Transmesa possiblement pels eolis, entre els jonis es desenrotllà una poesia que cantava les aventures de llurs antics herois, sobretot aquelles que tenien relació amb el sòl asiàtic, que ara ells, emigrats, habitaven. La presa de Troia, la darrera gran feta dels aqueus abans de la invasió dòrica, esdevingué com un centre d'atracció de les llegendes i els relats anàlegs. Eren autors d'aquesta poesia els *aedes* o «cantors», poetes que, formant de vegades famílies, es llegaven els uns als altres llur saber i llurs produccions, modificant-les i ampliant-les lliurement. Recitaven en els casals de l'aristocràcia, tenint a la mà una cítara per sostenir el ritme de la recitació. Quan, més endavant, els temes èpics s'esgotaren, als *aedes* succeïren els *rapsodes*, que ja no creaven cants nous. Llur nom vol dir «cosidor de cants». Vestits brillantment, coronats de llorer, i tenint a la mà

una branca d'olivera com a símbol de llur dret a fer-se escoltar, anaven de ciutat en ciutat, i davant del poble, a les places o en els concursos oficials, declamaven els antics poemes cortesos: no amb una fidelitat absoluta, sinó interpolant-hi o remodelant-ne allò que els semblava convenient.

Homer

La tradició grega feia d'Homer un aede, cec i errant, autor dels dos grans poemes èpics que han arribat sencers fins a nosaltres, la *Iliada* i l'*Odissea*. Per als grecs, Homer ja era com un semidéu, i la seva història, purament mítica. La data en què suposaven que havia viscut, oscil·la entre els segles dotzè i setè; diverses ciutats, la majoria de dialecte jònic, es disputaven la glòria d'ésser la seva pàtria: entre elles, Esmirna i Quios.

La Iliada i L'Odissea

En llur forma actual, i en les edicions corrents, cadascun d'aquests poemes consta de vint-i-quatre cants, llibres, o rapsòdies, amb un conjunt de dotze a quinze mil versos.

La *Iliada* (o poema d'Ílion) té per tema la ira d'Aquil·les i les seves conseqüències. Desposseït d'una captiva per Agamèmnon, cabdill de l'exèrcit aliat grec que bloqueja Troia per rescatar Hèlena, Aquil·les es retira a la seva tenda. La seva absència ocasiona desas-

tres terribles als grecs; Aquil·les, però, no consent a reprendre les armes fins que, occit el seu amic Pàtrocle per Hèctor, cabdill dels troians, sent deler de revenja. Hèctor mor travessat per la llança d'Aquil·les, i el poema es clou amb els funerals d'Hèctor i de Pàtrocle (#1).

La *Odissea* (o poema d'Odisseu, forma grega del nom d'Ulisses) canta les aventures d'aquest heroi, que després de presa Troia anà deu anys errívol per mar. Arribat per fi a la seva pàtria d'Ítaca, es dóna a conèixer al seu fill i a dos lleials servidors, i occeix la turba de prínceps que, en absència d'ell, pretenien la seva fidel esposa Penèlope i li feien estrall dels seus béns (#2-3).

Caràcters de la poesia homèrica

Entre les balades guerreres a què hem al·ludit i Homer hem de suposar un llarg cultiu de l'èpica com a art. Tot en la poesia d'Homer hi fa creure: la flexibilitat del vers hexàmetre, la manera com el seu ritme crea les formes del llenguatge, l'absolut convencionalisme d'aquest, el seu volgut arcaisme; per altra banda, l'ús de procediments estilístics evidentment tradicionals, com els epítets que acompanyen els noms, les fórmules que apareixen sistemàticament, les imatges pomposes, etc. L'estil és simple, directe i ràpid en l'expressió; però els episodis es despleguen en una lentitud incansable. És, sobretot, noble: la sostinguda grandesa de la *Ilíada* no ha estat superada ni per Shakespeare; cap forma d'èpica popular no s'hi pot comparar ni de lluny.

En l'acció intervenen constantment els déus; però no en una funció providencial, sinó com a parts personalment interessades. Ells i els herois vénen a constituir, almenys en la *Ilíada*, una humanitat superior no en qualitat, sinó en força: sovint la passió els acosta talment que els déus no es desassembren dels herois sinó perquè no poden morir. Així, no cal cercar en els poemes homèrics, a diferència de totes les altres epopeies, cap motivació religiosa, patriòtica o personal. Tot l'interès està en l'acció i en el sentiment humà en si; els poemes homèrics són plens d'eterna veritat humana, dins una atmosfera de poderosa fantasia que en fa tot un món, alhora real i redimit de la nostra realitat. Però Homer s'esborra i deixa cantar la Musa: ell és només el primer espectador del gran drama, persuadit que la fortuna i la ruïna dels homes antics han estat ordenades «perquè hi hagués un cant per als homes a néixer».

La qüestió d'Homer

Els antics grecs atribuïen unànimement a Homer no sols la *Ilíada* i l'*Odissea*, sinó encara uns aplecs d'*Himnes* i d'*Epigrames*, la *Batracomiomàquia* i el *Margites*. En el segle II a.C. aparegueren, però, els *coritzontes* o «separadors», gramàtics que feien d'Homer l'autor de la *Ilíada*, i imaginaven per a l'*Odissea* un altre poeta. Els adeptes d'aquesta escola, combatuda pel famós Aristarc, foren escassos.

En 1795, l'alemany Friederic August Wolf, en els seus *Prolegòmens a la Ilíada*, traça la història dels po-

emes homèrics, afirmant que eren un conglomerat de cants de diversos autors, transmesos oralment fins que Pisístrat, a mitjan segle VI a.C., els feu posar per escrit, i decretà llur recitació a la festa de les Panatenees. La teoria de Wolf no era ben bé nova: algun altre savi abans que ell l'havia albirada, com Giambattista Vico, que, en sostenir que els noms d'antics poetes i legisladors sovint no eren més que uns símbols, féu al·lusió a Homer. Com que en temps de Wolf els teoritzadors del romanticisme proclamaven que l'epopeia era obra de la natura i no de l'art, del geni col·lectiu d'una nació i no d'un poeta individual, les afirmacions del crític alemany foren recollides amb entusiasme.

Durant tot el segle XIX la qüestió fou apassionadament discutida, i en els nostres dies poc està ben resolta. El primer que va oposar-se a Wolf fou Nietzsche, el qual li rebutjà l'argument fonamental, o sigui la desconexió de l'escriptura a Grècia abans de Pisístrat.

La crítica s'ha fet estudiant més aviat el text de prop, cercant-ne les contradiccions i les junctures, per descompondre'l en el nombre de cants diversos que s'haguessin anat aplegant. L'apreciació, doncs, ha hagut de dependre més del gust que d'una argumentació positiva. L'arqueologia i la lingüística, per altra banda, han fornit eines per al treball de desconjuntament.

L'estat mitjà de la qüestió, avui, podria resumir-se així:

1er. Torna a donar-se cada vegada més valor a la sensació d'unitat general que de la lectura de cadascun dels dos poemes homèrics es desprèn. Wolf mateix la confessava. Aquesta unitat exigeix «una per-

sona» com a autor. Això no vol dir que aquest ho creés tot de cap i de nou: heretà dels aedes un conjunt de materials èpics, d'un primer origen, si es vol, popular, i de fórmules que li serviren per al seu treball genial de selecció i de replasmació vasta i definitiva.

2n. Hi ha en cadascun dels poemes homèrics contradiccions, és cert; però no són més greus que les observades, a propòsit, en poemes d'autor únic reconegut, per exemple, en l'*Eneida* o el *Faust*.

3er. Per a les contradiccions d'ordre arqueològic, a més, cal tenir en compte, com a base, que Homer era un arcaïtzant: descrivia una època ja per a ell remota, i no sempre se sostenia en la conseqüència.

4art. Quant al llenguatge, les contradiccions apareixen no ja en diverses parts dels poemes, sinó en un mateix vers. I és que Homer escriví en una llengua absolutament artificiosa: una mescla d'èolic i de jònic, en la qual, en definitiva, potser només comanden les necessitats de l'hexàmetre. Aquesta mescla podia reflectir, fixades i consagrades per la tradició poètica: per una banda, transposicions de l'èolic al jònic sofermes per poemes més antics que Homer utilitzà; per altra banda, la mateixa barreja parlada a les ciutats eolo-jòniques on l'èpica principalment florí.

5è. La data dels poemes homèrics és imprecisable: són situats per la majoria cap als segles IX i VIII. El fet és que a mitjan segle VII la *Iliada* ja era llegida en l'estat, essencialment, d'avui.

6è. Tot de diferències, no sols en el tractament general de les llegendes heroiques, sinó en particular pel que esguarda a creences, costums i instituci-

ons, llenguatge, etc., així com un progrés evident en el sentit d'ironia i de les idees morals, han fet creure a la majoria que l'*Odissea* és d'una època més tardana que la *Ilíada*. Un homèrida, és a dir, un poeta de l'escola o família de la qual Homer era cap, n'hauria estat l'autor. A més de les tradicions heroiques, aquest degué utilitzar contalles populars de mariners i fins narracions erudites dels primers viatges per la Mediterrània. Però es dibuixa ja també un retorn a la creença en la unitat d'autor per als dos poemes. Aquelles contradiccions, o resulten només aparents, o són explicades, com ja ho feien els antics: per la diferència d'edat en el poeta quan els compongué i d'ambient descrit en cadascun des poemes; o, en fi, per l'aplicació dels mateixos mètodes que resolen les contradiccions observades en llur respectiva unitat.

7è. Fixats per l'escriptura, els dos poemes foren transmesos pels rapsodes, que modificaren o ampliaren en indrets el text primitiu. D'un o de diversos d'aquests manuscrits, es recensionà en el segle VI a Atenes el text adoptat per a les recitacions oficials. No vol dir que aquesta revisió fos la primera, ni que tot el que hi ha en el text corrent avui dia en procedeixi, però essencialment s'hi funda.